

سنجه‌های کیفی منظر شهری با توجه به باغ‌های سنتی (مطالعه موردی: شهر قزوین)

سید حامد قافله باشی^{۱*}، محمدمهدی ضرابی^۲، نذازرکش^۳

۱۴۰۰/۰۸/۰۷

تاریخ دریافت مقاله :

۱۴۰۱/۰۳/۱۲

تاریخ پذیرش مقاله :

چکیده

بیان مساله: باغ‌های موجود در هر شهر به مثابه قلب تپنده آن شهر محسوب می‌شوند، باغ‌های سنتی نه صرفاً به منظور عملکرد تفرجگاهی، بلکه به عنوان محیط کار، اشتغال و تولید، ایجاد شده‌اند. اهمیت باغات سنتی در شهری چون قزوین که قدمتی چند هزارساله دارد و جزئی از پیکره ی این شهر محسوب می‌شوند، به عنوان یک بخش جاندار برای شهر تلقی می‌گردند و در هماهنگی با بخش بیجان کالبد شهر، ساختار یا بافت و سیمای شهر را تشکیل می‌دهند که نبود آنها بر ارزش‌های بصری و سیما و منظر شهر قزوین نیز تاثیر معنا داری خواهد داشت. در واقع آنچه این شهر را در میان دیگر شهرها که قرباتی با آن دارند، یکه و یکتا می‌کند، این است که مردمان این دیار که در خشک بوم زندگی می‌کردند، توانستند باغستانی به مساحت ۶۰۰۰ هکتار را آن‌چنان در اطراف شهر سامان دهند که با ساختاری شهرسازانه در متن زندگی شهری جایی گیرد و کارکردی زیست محیطی، معیشتی و حتی فراغتی داشته باشد. باغ‌های سنتی قزوین که نیمه جنوبی شهر قزوین را در بر گرفته است. به عنوان یک بخش جاندار برای شهر تلقی می‌گردد و با هماهنگی با بخش بی جان کالبد شهر ساختار یا بافت و سیمای شهر را تشکیل می‌دهد. وجود باغات به عنوان لبه شهری تفکیک فضاهای شهری، ایجاد حرایم عریض سبز در پیرامون شهر، ایجاد دید و منظر مطلوب در ورودی‌های شهر و محدوده اطراف شهر می‌تواند موثر باشد. به این ترتیب، حفظ ساماندهی و احیاء این سرمایه ملی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

سوال تحقیق: این پژوهش به دنبال پاسخ به این سوال است که آیا ساماندهی و احیای باغات سنتی می‌تواند در ارتقا کیفیت سیما و منظر شهری و همچنین حفظ محیط زیست در شهر قزوین نقش داشته باشد و اینکه بین مولفه‌های توسعه پایدار و مولفه‌های کیفیت منظر در باغستان سنتی شهر قزوین ارتباط معناداری وجود دارد؟

اهداف تحقیق: هدف اصلی و اساسی این پژوهش ساماندهی و احیای باغات سنتی در جهت افزایش کیفیت سیما و منظر شهری، همچنین حفظ محیط‌زیست و توسعه پایدار در شهر قزوین و ارائه راهکارهایی در جهت حفاظت باغات سنتی با توجه به فشارهای فزاینده جمعیتی و تمایل توسعه فیزیکی شهر در سال‌های اخیر می‌باشد.

روش تحقیق: روش تحقیق در این پژوهش تطبیقی- مطالعه موردی و در موارد ضروری از روش تحقیق توصیفی برای بیان اطلاعات کمی و آماری بهره گرفته شده است. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها و همچنین یافتن رابطه‌ی همبستگی بین مولفه‌های توسعه پایدار، سیما و منظر شهری از روش‌های آماری، آزمون توکی در نرم افزار SPSS، T تک نمونه‌ای و نیز از روش همبستگی پیرسون به عنوان روش اصلی در این پژوهش استفاده شده است. **مهم‌ترین یافته‌ها و نتیجه‌گیری تحقیق:** نتایج تحقیق حاکی از آن است که احیاء باغات سنتی در ارتقاء کیفیت سیما و منظر شهری نقش اساسی دارد، همچنین حفاظت از آنها نیز در ارتقاء و توسعه‌ی پایداری وضعیت زیست محیطی شهر قزوین اهمیت حیاتی دارد.

کلمات کلیدی- باغ‌سازی، منظر شهری، توسعه پایدار، قزوین، ساماندهی واحیاء.

* کارشناسی ارشد برنامه ریزی شهری، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد قزوین (نویسنده مسئول). ایمیل: shamed.ghafelebashi@gmail.com

۲. دانشیار علوم مهندسی باغبانی، دانشکده کشاورزی و منابع طبیعی، دانشگاه بین المللی امام خمینی (ره)، قزوین، ایمیل: zarrabi@ENG.ikiu.ac.ir

۳. کارشناسی ارشد مهندسی معماری، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه بین المللی امام خمینی، قزوین، ایمیل: nedazarkesh@gmail.com

۱- مقدمه

شاید یکی از اولین اقدامات بشر در عرصه معماری منظر باغ‌سازی بوده باشد، مرحله‌ای که انسان‌ها اقدام به ایجاد فضای سبز مصنوعی می‌کنند و نهایتاً به باغ‌ها و پارک‌های امروزی می‌انجامد. باغ‌سازی در کشورهای مختلف سابقه دیرینه‌ای دارد. هنر باغ‌سازی با تقدم و تأخر زمانی در کشورهای نظیر ژاپن، ایران، انگلیس، فرانسه و ایتالیا وجود داشته‌است و در هر یک از این کشورها، این هنر به روش‌ها و شیوه‌های خاص خود انجام می‌گرفته‌است. باغ‌سازی هنر ترکیب عناصر معماری، عناصر گیاهی و نمایش آب است با یکدیگر، به گونه‌ای که نتیجه کار با توجه به شرایط اقلیمی، پاسخگوی انتظاراتها و آرزوهای مردم باشد (دینایی، ۱۳۹۷: ۶). روند تغییر شکل شهرها به صورت مداوم و پیوسته است، لذا به یک مدیریت دائمی و پویا نیازمند است که بتواند همگام با تغییرات مختلف شهرها را با کیفیت نگه دارد. در این میان منظر شهری از کلیدی‌ترین موضوعات تاثیرگذار بر خوشایندی و احساس رضایت از مکان و شهر برای شهروندان است به نحوی که سرمایه‌گذاری برای اجرایی نمودن ضابطه‌های آن تاثیر عمیقی بر رضایتمندی مردم علی‌رغم وجود تفاوت‌های فردی بین آن‌ها و وجود سلاقی مختلف و همچنین در ارتقا کیفی فضاهای شهری خواهد داشت. در سال‌های اخیر بواسطه رشد، توسعه و افزایش تراکم جمعیتی در شهرها، تمایل توسعه‌گران برای استفاده بیش از پیش از اراضی شهری و در نتیجه فشار روزافزون به فضاهای باز و اراضی کشاورزی افزایش یافته است که این موضوع موجب از بین رفتن منابع با ارزش طبیعی نظیر باغات و اراضی کشاورزی شده است. (حمزه نژاد، ۱۳۹۷: ۹). افزایش تراکم جمعیت، فرآیند شهرنشینی، توسعه زیرساخت جاده، رشد اقتصادی سریع، صنعتی شدن، سیاست دولت جهت تغییر کاربری زمین‌های کشاورزی که اغلب در پی اهدافی برای افزایش قیمت زمین هستند از جمله عوامل اصلی نابودی زمین‌های کشاورزی و فضای سبز به شمار می‌روند. رشد سریع جمعیت شهری و شهرنشینی به معنای افزایش تقاضا برای زمین شهری است که این زمین در داخل شهر موجود نیست، بلکه در حاشیه شهر

به دلایل مختلف وجود دارد که به تغییرات چشمگیری در کاربری زمین کشاورزی در حاشیه شهرها منجر شده‌است. فضای سبز شهری بر اساس کارکردهای متنوع خود، نقش برجسته‌ای را در ارتقاء کیفیت زندگی شهروندان ایفا می‌کند و از این رو عامل کلیدی در شکل‌گیری شهر پایدار می‌باشد. باغ‌های تاریخی بیانگر رابطه تنگاتنگ میان بستر فرهنگی و طبیعی است و نشانه‌ای از سازگار کردن و همسو کردن نیازهای انسان و طبیعت است (انصاری، ۱۳۹۶: ۳۶). باغستان به عنوان اساسی‌ترین عنصر اکوسیستم قزوین، رفتار انسان‌ها را در این منطقه شکل داده و هویت اجتماعی مردمان قزوین را رقم زده است در این میان پس از اصلاحات اراضی، علیرغم اهمیت باغستان‌ها که پیکره‌ای از شهر سه‌هزا قزوین است و با تاریخ شهر قزوین یگانگی جدا ناشدنی دارد، به تدریج تعداد زیادی از باغستان‌ها و اراضی کشاورزی جای خود را به بناهای مختلف دادند و سال به سال از میزان فضای سبز شهر کاسته شد و لطمه شدیدی به شهر وارد گردیده است. خسارات وارده شامل کاهش سرانه فضاهای سبز، از بین رفتن بخشی از اشتغال و درآمد افراد، صدمه به محیط زیست و در مجموع کاهش پایداری شهر بوده است، از طرفی باغات شهر قزوین به عنوان یک بخش جاندار برای شهر تلقی می‌گردند و در هماهنگی با بخش بی‌جان کالبد شهر، ساختار یا بافت و سیمای شهر را تشکیل می‌دهند که نبود آنها بر ارزش‌های بصری سیما و منظر شهر قزوین نیز تاثیر معناداری خواهد داشت. (آقایی، ۱۳۹۷: ۳۲). با توجه به شناخت باغستان بومی تاریخی قزوین منظر کلی آن شامل عناصر طبیعی و پوشش گیاهی، عناصر مصنوعی، به همراه عوامل انسانی و مدیریتی همانند یک پیکره واحد متشکل از اجزای میان مرتبط هستند و توانسته‌اند با محیط طبیعی در طی ۱۳ قرن به پایداری برسند. باغستان سنتی قزوین در سال ۱۳۹۳ در فهرست آثار ملی ایران ثبت کرده و همچنین در مسیر ثبت جهانی قرار دارد. ارزش میراثی و فرهنگی این باغستان‌ها از یک سو و هجوم تخریب‌های صورت گرفته و کاهش سطح باغستان‌ها در دهه اخیر باعث گردید که در سال ۱۳۹۸، مصوبه شورای عالی شهرسازی و معماری برای

آن تدوین شود و به کاهش نقش مخرب بزرگراه‌ها، کمربندی‌ها سیستم تهیه آب و آبیاری این میراث طبیعی اشاره نماید (داوران، ۱۳۹۷: ۳۷). اما به نحوه حفظ و ساماندهی این باغستان هیچ اشاره‌ای نگردیده است. به همین منظور در این پژوهش با توجه به اهمیت حفظ باغات سنتی در شهر قزوین به بررسی نقش و میزان تاثیر این باغات بر سیما و منظر شهر، همچنین آنها بر توسعه پایدار و حفظ محیط زیست شهری پرداخته شده است.

۲- پرسش‌های تحقیق

در این پژوهش با توجه به اهمیت حفاظت از باغات سنتی، ارتقاء توسعه پایدار زیست محیطی و نیز بررسی میزان تاثیر نقش این باغات بر سیما و منظر شهر قزوین، سوالات زیر مطرح گردید:

– آیا ساماندهی و احیای باغات سنتی می‌تواند در ارتقاء کیفیت سیمای منظر شهری و همچنین حفظ محیط زیست در شهر قزوین نقش داشته باشد؟

– بین مولفه‌های توسعه پایدار و مولفه‌های کیفیت منظر در باغستان سنتی شهر قزوین ارتباط معناداری وجود دارد؟

۳- فرضیه تحقیق

با توجه به سوالات مطرح شده دو فرضیه اصلی برای این پژوهش مد نظر می‌باشد، که به شرح زیر آمده است:

– به نظر می‌رسد احیاء باغات سنتی در ارتقاء کیفیت سیما و منظر شهری به شکل مطلوب نقش دارد.

– به نظر می‌رسد در ارتقاء وضعیت زیست‌محیطی شهر قزوین حفاظت باغات سنتی اهمیت حیاتی دارد.

۴- پیشینه تحقیق

دوره باغ‌سازی در جهان از از سه هزار سال پیش از میلاد مسیح در جهان آغاز شده است. باغ‌های ابتدائی در کشور مصر و در اطراف رود نیل به صورت باغ‌های زیتون با طرح‌های هندسی بسیار معمول و اطراف معابد، معابر و کاخ‌ها، درختان کهن با گیاهان زینتی معطر، پیچک و گیاهان رونده کاشته می‌شده است. (COLEMAN، ۲۰۱۶: ۲۶). قدمت باغ‌سازی در ایران به ۳ قرن قبل از میلاد مسیح می‌رسد، ولی متأسفانه درباره باغ‌های ایران قبل از اسلام و بعد از آن آثار و نوشته و متون دقیقی در دست نمی‌باشد که ما را از چگونگی ساخت آنها مطلع سازد، بنابراین بر اساس اطلاعات اندکی که در دست بوده است، باغ‌های ادوار مختلف

ایران را دسته‌های (باغ‌های تیموری، باغ‌های صفوی یا شاه-عباسی و باغ‌های قاجاری) تقسیم کرده‌اند. (حبیبی، ۱۳۸۷: ۹). در ادامه به تجارب و پیشینه تحقیق می‌پردازیم.

عبدالهی و نعمتی (۱۳۹۹) در پژوهش خود به تحلیل و بررسی چهارچوب طراحی شهری پهنه شیشه‌چی و جاده گاز قزوین در مجاورت باغستان‌های سنتی قزوین با تاکید بر رابطه متقابل باغ و شهر پرداختند. روش استفاده شده در این پژوهش توصیفی و از نوع هدف کاربردی بوده است در این پژوهش از مدل TRANSECT PLANNING مدل تغییر تدریجی (برش عرضی) مدلی که اتصال از شهر به روستا را با تغییر تدریجی نشان می‌دهد و می‌تواند بعنوان مدلی کارآمد در ارایه راهنمای طراحی پهنه‌های همجوار باغستان سنتی بکار گرفته شود استفاده شده است. نتایج این تحقیق حاکی بر آن بود که باغ‌های شهری فضاهای طبیعی شهری هستند که مزایای متعددی از نقطه نظر اکولوژیکی دارند، چرا که آنها به بهبود تنوع زیستی شهری و سازگاری آب و هوا و کاهش اثر جزیره گرمایی در شهرها کمک می‌کنند. باغ‌های شهری از محیط‌زیست محافظت می‌کنند و تنوع زیستی در شهرها را با استفاده از تکنیک‌های کشاورزی ارگانیک و گونه‌های باغی افزایش می‌دهند. از سویی دیگر، باغ‌های تاریخی عضوی جدا نشدنی از میراث آبی و باغی هستند و نیز باغ و بخصوص باغات خوراکی نیز نقشی مهم در شهر پایدار قرن بیست و یکم که به دنبال ادغام شهرنشینی با سیستم‌های غذایی پایدار است دارد.

خدادادی و سوزنچی (۱۳۹۶) در پژوهش خود به احیاء و توسعه شبکه سبز شهری براساس حفاظت و بهره‌برداری از اراضی سبز و باقی‌مانده در محدوده مسکونی شهری در محدوده اراضی باغ و کشاورزی کن در جنوب بزرگراه همت پرداختند. با توجه به نوع تحقیق از مطالعات کتابخانه‌ای و اسنادی و نیز تجارب موفق داخلی و خارجی برای جمع‌آوری و تحلیل اطلاعات استفاده نمودند نتایج این پژوهش نشان می‌دهد، بررسی نقشه پوشش اراضی باغ‌ها در طی بیست سال گذشته نشان‌دهنده تصرف گام به گام باغ‌های شهری و در نتیجه‌ی آن، تخریب و توسعه باغ‌ها و تبدیل آنها به اراضی شهری با کاربری‌هایی از قبیل مسکونی، تجاری، اداری... می‌باشد. سیاست‌های پیشین مانع از تصرف و تغییر کاربری باغ‌های شهری نشده است بنابراین مساله اصلی، یافتن راه‌حل برای حفاظت فعال از باغ‌ها است، به طوری

و منحنی‌هایی که با یک دیگر تلفیق می‌شدند طراحی کرده‌اند. همچنین استفاده از خطوط متقاطع برای پیاده‌روها را مورد توجه قرار داده‌اند. (DONDIS, 2012: 21).

باغ ورسای: شاهکار لئونوتر در امر باغ‌سازی که شاید بزرگ‌ترین اثر او در طراحی باغ باشد، اجرای نقشه باغ معروف ورسای است. احداث باغ مزبور در سال ۱۶۶۱ شروع شد و در سال ۱۶۸۹ (لویی چهاردهم یک طرح راهنما برای بازدیدکنندگان از باغ نوشت) پایان یافت. در باغ ورسای نکته قابل ملاحظه نوعی هم‌آهنگی و توجه به رعایت اصول محور اصلی در باغ می‌باشد، بدین ترتیب هنگامی که از سالن اصلی ساختمان وارد باغ می‌گردیم، در طرفین یک محور حوض و بعد از آن اختلاف سطحی تراس مانند به چشم می‌خورد. پس از آن محوطه بزرگ باغ و حوض‌هایی متعدد وجود دارد. در اطراف آن مجسمه‌ها، فواره‌ها، درختان شکل داده شده (فرمیک) و سایر وسائل تزئینی بانظم و ترتیب خاصی قرار دارند. در قسمت دیگر که دنباله فضای فوق است سراسیمبی یک خیابان (یک محور عمودی) وجود دارد که دو طرفه و در وسط دارای باغ و باغچه می‌باشد. پس از آن فضای باز و گسترده‌ای است، که مجسمه‌هایی مرکب از انسان و اسب گذارده شده است. (GEHL, 2014: 12).

۴-۲- باغ‌سازی در ایران

طرح ساماندهی باغات طرشت: پروژه مطالعاتی طرح ساماندهی کاربری باغات طرشت با هدف حفظ و احیای باغات طرشت توسط مهندس حمید رضا جعفری نژاد انجام شده است. موقعیت این باغات در شهر تهران و در شمال شرق میدان آزادی می‌باشد. محدوده کل اراضی باغات طرشت ۶۳ هکتار است که ۳۷ هکتار آن کاربری باغ دارد. متاسفانه ۱۵ هکتار از ۳۷ هکتار مورد ساخت و ساز قرار گرفته است. ایده‌های کلی این پروژه چنین بیان شده است- حفظ و احیای باغات طرشت به منظور بهره برداری و ارائه خدمات تفریحی و اوقات فراغت و ارتقای مطلوبیت محیط سیمای شهر در راستای کیفیت زیست ساکنان از آن جا که باغات منابع ارزشمند زیست محیطی هر شهر تلقی می‌شود شهرداری در طرح تفصیلی اقدام به حفظ کاربری فضای سبز و باغات در این محدوده نموده است و مقررات و ضوابط خاصی به منظور ساخت و ساز در این محدوده قرار داده است (اهری، ۱۳۹۷: ۲۲).

بتوان در عین حفظ باغات موجود مانع از گسترش ساختمان‌ها به درون آنها شد و از پتانسیل موجود در جهت ایجاد فضای تفریحی برای شهروندان نمود. یکی از رویکردهای مؤثر در حفاظت فعال، توسعه میان‌افزای شهری می‌باشد. توسعه میان‌افزای موفق، ساختارهای جدید را به زمینه شهر پیوند می‌دهد، مطلوبیت شهر را بالا می‌برد و تلاش می‌کند تا امکانات موجود و ساخت و ساز آینده را با هم در نظر بگیرد

کشاورز و قاسمی (۱۳۹۵) در پژوهش خود به ارزیابی ساماندهی باغ‌های درون شهری با رویکرد حفاظت فعال در محدوده باغ‌های سنتی قزوین پرداختند. آنها در پژوهش خود از روش توصیفی و تحلیلی استفاده نمودند و نیز از برای جمع آوری و ابزار گردآوری اطلاعات از مطالعات کتابخانه‌ای اسنادی بهره بردند. نتایج حاصل از تحقیق نشان داد که در مدت ۳۰ سال گذشته بیش از سه هزار هکتار باغات سنتی قزوین شامل ۵۵ درصد از باغ‌ها تخریب شده و از بین رفته است. نگاه ماشین محور مدیریت شهری، بخش‌های قابل توجهی از باغستان را از بین برده یا در آستانه نابودی قرار داده است و سبب تضعیف پیوند ارگانیک بین شهر و باغات شده است، و میزان ۲۳۳ هکتار از باغات نیز در حال نابودی است. با توجه به افزایش علاقه‌مندی شهروندان برای حضور در فضای عمومی و افزایش برهم کنش اجتماعی و بروز خلاقیت شهروندان نیاز به ایجاد فضای عمومی مناسب در شهر احساس می‌شود. و در نهایت می‌توان از باغ‌های سنتی به عنوان فضای عمومی و فضایی که ضمن توجه به هویت تاریخ باغ‌ها و توجه به نیازهای باغبانان، محیط سرزنده و پویایی را طراحی کرد که علاوه بر احیا و حفظ باغستان، مکانی برای جذب گردشگر به این باغ‌های تاریخی شود و چرخه اقتصادی را هم از طریق احیای باغستان و نیز حضور گردشگر رونق بخشید.

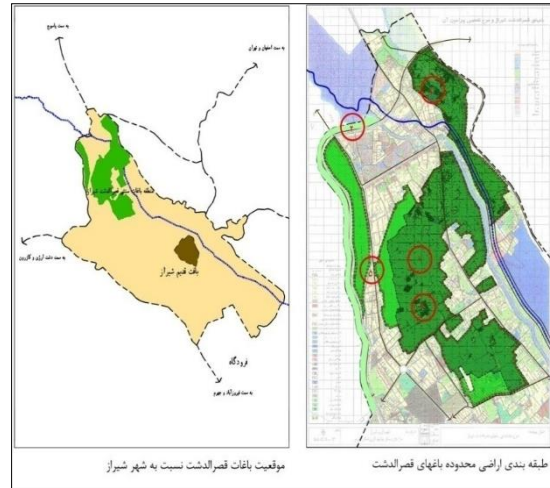
۴-۱- تجارب موفق باغسازی در جهان

باغ لوکزامبورک: باغ لوکزامبورک یکی از کارهای بارودری است. او در طرح این باغ موضوع محور سازی را بنحوی که منتهی به محور ساختمان می‌شود تطبیق داده و در اطراف ساختمان تراس‌هایی را ایجاد کرده است. این تراس‌ها در فاصله بین باغ و ساختمان واقع شده‌اند. این هنرمند و دیگر همکاران او برای باغچه‌های گل طرح‌های از مربع، مستطیل

کیفی منظر شهری مورد استفاده و به کار گرفته شود. روش تحقیق مورد استفاده با توجه به هدف کاربردی می‌باشد. و در بهره‌گیری و جمع‌آوری داده‌ها با استفاده از اطلاعات دسته اول و دسته دوم به صورت توصیفی است. و در پردازش داده‌ها با استفاده از مدل‌ها روش این پژوهش تحلیلی است.

این تحقیق، پژوهشی توصیفی-همبستگی و از شاخه میدانی می‌باشد. به طور کلی در تحقیق همبستگی هدف اصلی آن است که مشخص شود آیا رابطه‌ای بین دو متغیر کمی (قابل سنجش) وجود دارد و اگر این رابطه وجود دارد اندازه و حد آن به چه میزان و از چه نوع است. به همین سبب روش اصلی در این پژوهش استفاده از آزمون همبستگی پیرسون می‌باشد، که در مباحث آماری، ضریب همبستگی پیرسون یا ضریب همبستگی حاصل ضرب گشتاور پیرسون، میزان همبستگی خطی بین دو متغیر تصادفی را می‌سنجد. مقدار این ضریب بین ۱- تا ۱ تغییر می‌کند که «۱» به معنای همبستگی مثبت کامل، «۰» به معنی نبود همبستگی، و «-۱» به معنی همبستگی منفی کامل است. این ضریب که کاربرد فراوانی در آمار دارد، توسط کارل پیرسون بر اساس ایده اولیه فرانسویس گالتون تدوین شد. ضریب همبستگی پیرسون بین دو متغیر تصادفی برابر با کوواریانس آنها تقسیم بر انحراف معیار آنها تعریف می‌شود. زمینه جمع-آوری اطلاعات و داده‌ها، بخش اصلی از طریق مطالعات میدانی و با ابزار پرسش‌نامه و بخش دیگر از طریق اطلاعات و آمارهای موجود کتابخانه‌ای و اسنادی به دست آمده است. درحالی‌که بعد از جمع‌آوری اطلاعات اولیه با نتیجه‌گیری و تبیین معیارها و شاخص‌های مربوطه و تدوین پرسش‌نامه در راستای ارزیابی نقش ساماندهی و احیاء باغات سنتی در سیما و منظر و توسعه پایدار شهری، فرایند کار میدانی پژوهش آغاز شده و داده‌ها و اطلاعات حاصل از پیمایش، پرسشنامه، مصاحبه و نظر سنجی از شهروندان در جهت سنجش سوالات و بررسی فرضیات پژوهش در محدوده مورد نظر به کار گرفته شده است. با توجه به این‌که نمونه موردی این پژوهش، باغستان سنتی شهر قزوین است، مبنای تعیین تعداد نمونه‌ها صاحبان باغات، خبرگان و کارمندان شهرداری منطقه ۲ شهر قزوین بوده است که تعداد ۹۰

تصویر ۱- تصویر باغات قصرالدشت (مآخذ-اقایی: ۱۳۹۷)

۵- روش تحقیق

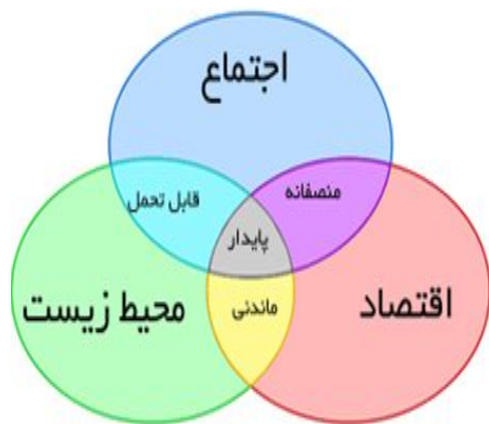
هر پژوهش علمی نیاز به یک روش تحقیق متناسب با موضوع خود دارد. انتخاب روش تحقیق متناسب و تداوم استقرار آن در تمام فرایند و مسیر تحقیق از اصول راهبردی پژوهش علمی است. بدیهی است روش تحقیق با توجه به نوع، هدف و موضوع مورد بررسی متفاوت خواهد بود، از این رو در تحقیق حاضر از روش‌های متفاوتی جهت تحلیل داده‌ها استفاده خواهد شد. بدین منظور از روش تطبیقی - مطالعه موردی و در موارد ضروری از روش تحقیق توصیفی برای بیان اطلاعات کمی و آماری بهره گرفته خواهد شد. بدلیل اینکه این تحقیق با استفاده از زمینه‌های شناختی حاصل از تحقیقات بنیادی و با انگیزه یافتن و نیز ارائه راه حل-های در پاسخ به مسائل تحقق انجام می‌شود در نتیجه تحقیق حاضر به لحاظ هدف در گروه تحقیقات کاربردی قرار می‌گیرد. در این پژوهش از روش کمی-توصیفی و تحلیلی استفاده شده است. پژوهش حاضر از نوع تحقیقات کمی و کیفی است، در پردازش داده‌ها با استفاده از مدل‌ها روش این پژوهش تحلیلی است. بدین منظور که ابتدا شرایط موجود را به کمک استانداردهای مورد نظر بشناسد، سپس با استفاده از مدل‌های کیفی و کمی مورد نظر تبیین و تجزیه تحلیل قرار گیرد و نتایج حاصل در جهت تحقق استانداردهای سنجه‌های

جای می‌گیرد (حبیبی، ۱۳۸۷: ۴۸). این دو بعد از یکدیگر قابل تفکیک نیستند و با یکدیگر مناظر شهری را به وجود می‌آورند؛ بدین ترتیب منظر شهری وابسته به دو بعد اصلی عینی و ذهنی است. بر این اساس منظر شهری در ایران یک پدیده‌ی عینی و ذهنی است که ساختار اجتماعی و فضایی دارد. توجه به این ابعاد و مبنا قرار دادن این دو بعد در طراحی‌ها و طرح‌های شهری باعث ایجاد مناظر عینی و ذهنی مطلوب با کیفیت بالا می‌شود (اهری، ۱۳۹۵-۹).

۶-۳- توسعه پایدار

مفهوم پایداری و توسعه پایدار، متقاضی موازنه دقیق بین نیازهای اجباری امروز و نیازهای فردا بین انگیزه‌های خصوصی و اقدامات عمومی در تنگنای حرص و ترحم اجتماعی افراد و همدردی اجتماعی می‌باشد. کمیسیون جهانی محیط‌زیست توسعه پایدار را چنین تعریف کرده- است: "توسعه پایدار، توسعه‌ای است که پاسخگوی نیاز نسل‌های حاضر باشد، بدون آن‌که توان نسل‌های آتی را برای برآورده کردن نیازهای زمانه خود محدود کند (لئوناردو، ۲۰۱۶). بنابراین توسعه پایدار در بردارنده تغییر روابط بین انسان‌ها و بین انسان و طبیعت در زمان کنونی و در طول زمان است (اوستروفسکی، ۲۰۰۶: ۱۲۰).

تصویر ۲- ابعاد توسعه پایدار (ماخذ- داوران، ۱۳۹۷: ۳۸)

پرسشنامه در بین آنان توزیع گردید. هدف اصلی در این پژوهش نیز ارزیابی نقش ساماندهی و احیاء باغات سنتی در سیما و منظر و توسعه پایدار شهری می‌باشد. به عبارت دیگر، این پژوهش در پی یافتن رابطه و همبستگی بین مولفه‌های توسعه پایدار و سیما و منظر می‌باشد. در تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش آماری و آزمون‌های مختلف توکی، T تک نمونه‌ای و همبستگی پیرسون استفاده شده است.

۶- مبانی نظری

۶-۱- باغ‌سازی و منظر شهری

ادموند بیکن بر این اعتقاد است که باغ‌سازی یکی از بزرگترین دستاوردهای بشری است که شکل آن همواره شاخص شناخت درجه تمدن بشر بوده و خواهد بود. او مجموعه تصمیمات مردم ساکن آن شهر را تعیین کننده شکل آن می‌داند و به نظر او در شرایط خاص، حاصل تاثیر این تصمیمات در یکدیگر قدرتی است چنان روشن و شکیل که به زاده شدن شهری اصیل می‌انجامد. بیکن در بخشی از کتاب «طراحی شهرها» به عنوان «باغ‌سازی در شهر» بر این تصور که شهرها یک جور حادثه عظیم‌اند که خارج از اختیار و اراده انسان رخ داده و صرفاً از قانونی تغییر ناپذیر تبعیت می‌کنند، به همین قیاس می‌توان گفت که منظر شهری نیز بعنوان یک شاخص و نماد درجه و کیفیت تمدن و روحیات جمعی هر ملت و قومی حاصل تصمیمات و تصورات مردم آن شهر است و منظر شهری حاصل عمل ارادی و نه محصول اتفاقی یا خارج از حیطه قوانین و قواعد انسان فهم است. (CORMONA, ۲۰۱۸: ۱۲۳).

۶-۲- سیما و منظر

سیما و منظر شهری ابعاد مختلفی دارد و از جنبه‌های مختلف قابل بررسی می‌باشد. این موضوع به دلیل ابعاد مختلفی که دارد، همواره مورد توجه صاحب نظران حوزه‌های مرتبط با منظر شهری بوده است.

می‌توان بیان نمود کلیه ی ابعاد و جنبه‌های مختلف نما و منظر شهری در دو بعد ذهنی (شامل ابعاد فرهنگی، خاطره‌ای، هویتی، ویژگی‌های فردی، تاریخی و عواملی از این قبیل) و عینی (شامل ابعاد بصری و قابل مشاهده)

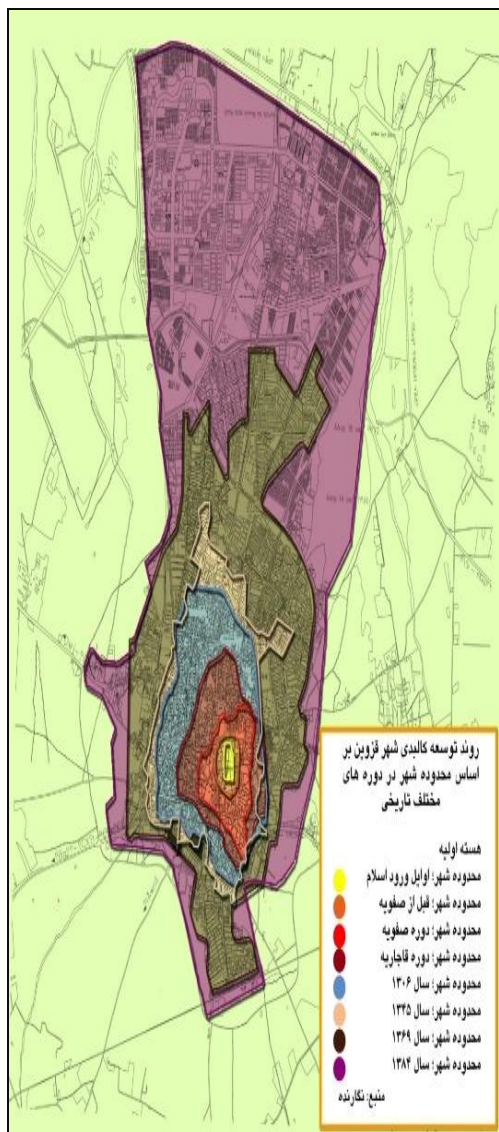

۴-۶- موقعیت باغستان شهر قزوین

منطقه قزوین، یکی از سرزمین‌های باستانی اقوام ایرانی و دارای میراثی درخشان از فرهنگ و تمدن کهن و تمامی ادوار تاریخی بویژه دوران اسلامی است. حفاری‌های انجام شده در تپه‌های باستانی زاغه و قره تپه در سگز آباد و فله کوه در تاکستان و اخیراً در ضیاء آباد، حاکی از قدمت آبادی نشینی در هزاره‌های هفتم و حتی هشتم پیش از میلاد است که با نشانه‌هایی از حیات کشاورزی همراه است.

بقایای کانال‌های آبیاری بسیار کهن و تمدن‌کاریزی بجای مانده، مؤید قدمت کشاورزی و تمدن فلاحی در این منطقه است. باغات قزوین از گذشته‌های دور نظر سیاحان و مسافران داخلی و خارجی را که روزگاری از این سرزمین دیدار کرده‌اند به خود جلب کرده است. از آن جمله ناصر خسرو قبادیانی در سفرنامه خود در سال ۴۳۸ هجری قمری شهر قزوین را چنین توصیف کرده است: "باغستان بسیار داشت، بی دیوار و خاک، و بی هیچ مانعی از دخول در باغات، و قزوین را شهری نیکو دیدم با روی حصین و کنگره بر آن نهاد و بازارهای خوب، مگر آنکه آب در آن اندک بود".

علاوه بر سفرنامه ناصرخسرو قبادیانی که از باغستانهای بدون دیوار قزوین یاد نموده، مولف آثارالبلاد قزوین را در آغاز قرن هفتم هجری - پیش از حمله مغول - چنین توصیف کرده است: "قزوین شهری بسیار بزرگ و پرجمعیت است در دشتی بسیار پهناور و هموار بنا شده و مهندسان در بنای شهری نقشه‌ای کشیده اند که نظیرش وجود ندارد. زیرا دو شهر است یکی در آغوش دیگری آرمیده شهر کوچک را که در وسط قرار دارد شهرستان می نامند که برای خود دروازه و بارو دارد. (مشاوران آریه، ۱۳۹۴: ۱۲۰).

تصویر ۳- شهر قزوین هنگام تهیه طرح جامع در حال تهیه ۱۳۸۴ (جمع بندی و تلخیص نگارنده، ۱۳۹۹)

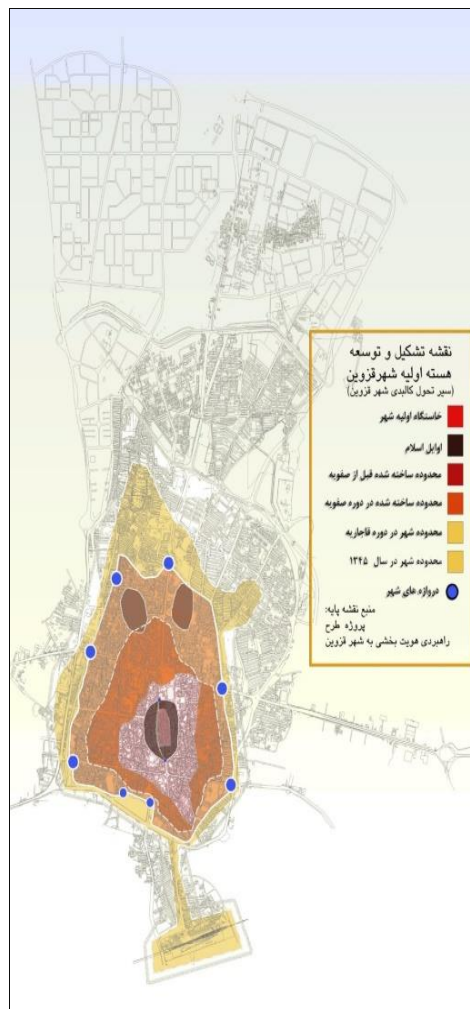
جابجایی، به تدریج باغ‌ها و محیط زیست شهرها کارکرد و حیات اجتماعی اقتصادی خود را از دست داده‌اند و این بافت‌ها با از دست دادن حیات شهری خود، به سمت رکود و فرسودگی گرایش پیدا کرده‌اند (آقایی، ۱۳۹۷-۳۸). در طی این پژوهش با توجه به هدف ساماندهی و احیاء در باغستان سنتی قزوین، به بررسی وضع موجود در جهت ارتقای کیفیت سیما و منظر شهری و نیز حفاظت از آنها در ارتقای توسعه پایداری وضعیت زیست محیطی آن پرداخته شده است.

۷- مطالعات و بررسی‌ها

در این پژوهش با توجه به مبانی نظری پژوهش، هدف و مسئله پژوهش، همچنین مطالعات کتابخانه‌ای و اسنادی، تجارب و پیشینه پژوهش‌های موفق در زمینه تحقیق معیارها و زیر معیارهای تحقیق استخراج گردید. این معیارها به تفکیک در ۲ گروه جزء معیارهای توسعه پایدار شهری در ساماندهی باغات سنتی شهر قزوین و نیز جزء معیارهای سیما و منظر شهری در ساماندهی باغات سنتی شهر قزوین تقسیم گردیده اند و برای هرکدام زیر معیارهایی مشخص گردید که به رویت اساتید و خبرگان در این زمینه رسید و مورد تایید قرار گرفت که در جدول شماره ۱ و ۲ معیارها و زیر معیارها نشان داده شده اند.

جدول ۱- جزء معیارهای توسعه پایدار شهری در ساماندهی باغات سنتی شهر قزوین (نگارنده)

شاخص	معیار	زیر معیار
جزء معیارهای توسعه پایدار شهری در ساماندهی باغات سنتی شهر قزوین	مولفه‌های اجتماعی	امنیت فضا (محیط)
		مشارکت اجتماعی
معیارهای توسعه پایدار شهری در ساماندهی باغات سنتی شهر قزوین	مولفه‌های اقتصادی	حس تعلق خاطر
		سطح درآمد
		جذب گردشگر
		درآمد پایدار
معیارهای توسعه پایدار شهری در ساماندهی باغات سنتی شهر قزوین	مولفه‌های کالبدی	اشتغال
		توسعه فضایی
		حفاظت در برابر حوادث طبیعی
شهر سالم		

تصویر ۴- نقشه تشکیل و توسعه هسته اولیه شهر قزوین

۶-۵- ساماندهی واحیاء

قرائت واژه ساماندهی و احیا در زمینه مداخلات شهری دارای تفاسیر متفاوت و گاه متناقض است. از این رو کاربرد این واژه در عناوین طرح‌های شهری با برداشتهای متفاوتی، در حوزه نظری و اجرایی همراه شده است. کاربرد وسیع واژه ساماندهی در عناوین طرح‌های شهری از یک سو و قلمداد شدن این واژه به عنوان واژه‌های تخصصی از سوی دیگر، ضرورت تبیین قرائت صحیح این واژه را مشخص می‌کند. گسترش فضایی بی‌رویه و بدون برنامه شهرهای بزرگ و متوسط کشور در چند دهه گذشته، باعث شکل‌گیری بافت‌های جدید شهری در شهرها و جابجایی ساکنان و کاربری‌های شهری به نواحی جدید گردیده است. در نتیجه این

جدول ۲- جزء معیارهای سیما و منظر شهری در ساماندهی باغات سنتی شهر قزوین (نگارنده)

شاخص	معیار	زیر معیار
جزء معیارهای سیما و منظر شهری در ساماندهی باغات سنتی	مولفه‌های بصری - زیبایی شناسی	خوانایی
		پیوستگی
	مولفه‌های بصری - زیبایی شناسی	پیوستگی
		مولفه‌های زیست محیطی
مولفه‌های زیست محیطی	آلودگی هوا	آلودگی صوتی
	سرانه فضای سبز	

جدول ۳- امتیازات جزء معیار توسعه پایدار شهری در ساماندهی باغات سنتی شهر قزوین (ماخذ- نگارنده)

شاخص	معیار	زیر معیار	امتیاز
جزء معیارهای توسعه پایدار شهری در ساماندهی باغات سنتی شهر قزوین	مولفه‌های اجتماعی	امنیت فضا (محیط)	۲/۸۳
		مشارکت اجتماعی	۳/۱۶
		حس تعلق خاطر	۲/۹۷
مولفه‌های اقتصادی	مولفه‌های اقتصادی	سطح درآمد	۲/۸۷
		جذب گردشگر	۲/۷۹
		درآمد پایدار	۲/۹۲
		اشتغال	۲/۷۴
مولفه‌های کالبدی	مولفه‌های کالبدی	توسعه فضایی	۳/۱۲
		حفاظت در برابر حوادث طبیعی	۲/۹۳
		شهر سالم	۲/۲۶

باتوجه به معیارها و زیر معیارهای ذکر شده به تحلیل و بررسی آنها و نیز ارتباط آنان به موضوع و هدف پژوهش در زیر می‌پردازیم.

۷-۱- بررسی وضعیت جزء معیارها در سطح دوم مدل نظری پژوهش (مولفه‌های توسعه پایدار شهری)

بررسی وضعیت جزء معیارهای توسعه پایدار شهری در ساماندهی باغات سنتی شهر قزوین: حساسی سال ۱۳۹۷ در پژوهش مشابه در مورد وضعیت معیارهای تاثیرگذار در نقش باغات سنتی در توسعه پایدار شهری به نتایج تحلیل عاملی نشان داد که عوامل تاثیرگذار بر پایداری بخش باغهای شهر ارومیه را می‌توان در هفت عامل کلیدی دسته بندی کرد که این عوامل در مجموع ۸۰٫۸ درصد واریانس کل عوامل تاثیرگذار بر پایداری را تبیین کرده اند. معیارهایی که میزان تاثیرگذاری و نقش باغات سنتی را در توسعه پایدار شهری که سطح دوم مدل تجربی ما را تشکیل می‌دهد، شامل سه جزء معیار مولفه‌های اجتماعی، مولفه‌های اقتصادی و مولفه‌های کالبدی می‌شود. جزء معیارهای این سطح در مولفه‌های خردتری چون امنیت فضایی، مشارکت اجتماعی، حس تعلق، سطح درآمد، جذب گردشگر، درآمد پایدار، اشتغال، توسعه فضایی، حفاظت در برابر حوادث طبیعی و شهرسالم مورد ارزیابی قرار گرفته‌اند. در جدول ذیل نتایج بررسی امتیازات این مولفه‌ها را نشان می‌دهد.

با توجه به پرسشنامه توزیع گردیده و نیز تحلیل آن همان‌طور که مشاهده می‌شود بیشترین میزان تاثیرگذاری در مولفه‌های اجتماعی و پس از آن در مولفه‌های اقتصادی با فاصله نزدیک امتیازی دیده می‌شود و معیار کالبدی کمترین میزان تاثیرگذاری در ساماندهی باغات شهر قزوین در توسعه پایدار شهری در تصویر ذهنی شهروندان دارا می‌باشد.

۷-۲- بررسی وضعیت جزء معیارها در سطح دوم مدل نظری پژوهش (مولفه‌های سیما و منظر شهری)

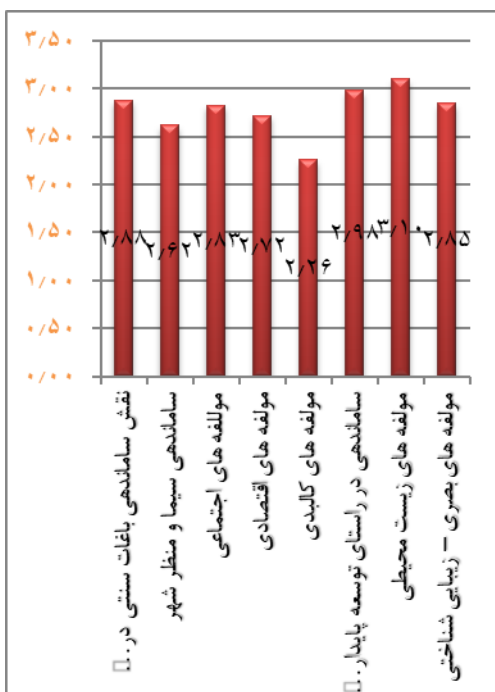
بررسی وضعیت جزء معیارهای سیما و منظر شهری در ساماندهی باغات سنتی شهر قزوین: معیارهایی که میزان تاثیرگذاری و نقش باغات سنتی را در سیما و منظر شهری که سطح دوم مدل تجربی ما را تشکیل می‌دهد، شامل دو جزء معیار مولفه‌های زیست محیطی و بصری - زیبایی شناسی می‌شود. جزء معیارهای این سطح در مولفه‌های خردتری چون آسایش اقلیمی، آلودگی صوتی، آلودگی هوا، سرانه فضای سبز، خوانایی،

که باغ‌های سنتی و ایرانی نقش مهم و زیادی در هنرها و ادب و رسوم ایرانی دارند لذا با توجه به موضوع و براساس نتایج به دست آمده، میانگین نقش باغات سنتی شهر قزوین در هر یک از معیارهای سازنده آن در سطح متوسط و بد قرار گرفته است.

جدول ۵- نتایج آزمون T بررسی ساماندهی باغات سنتی شهر قزوین در معیارها و جزء معیارهای مدل تجربی مطالعاتی (ماخذ- نگارنده)

Test value = 3			Mean	
Sig. (2-tailed)	df	t		
.0012	375	-	2/88	نقش ساماندهی باغات سنتی در شهر قزوین
.000	375	-6/27	2/62	ساماندهی سیما و منظر شهر
.000	375	14/621	2/83	مولفه های اجتماعی
.0011	375	1/954	2/72	مولفه های اقتصادی
.0017	375	-7/210	2/26	مولفه های کالبدی
.000	375	11/421	2/98	ساماندهی در راستای توسعه پایدار شهر
.000	375	6/681	3/1	مولفه های زیست محیطی
.000	375	-18/246	2/85	مولفه های بصری - زیبایی شناختی

نمودار ۱- رتبه‌بندی و مقایسه ساماندهی باغات سنتی شهر قزوین در معیارها و جزء معیارهای سازنده مدل تجربی (ماخذ- نگارنده)

پیوستگی، پویایی و ایستایی فضا، جلوه‌های بصری مورد ارزیابی قرار گرفته‌اند. در جدول ذیل نتایج بررسی امتیازات این مولفه‌ها را نشان می‌دهد. جدول ۴- امتیازات جزء معیار سیما و منظر شهری در ساماندهی باغات سنتی شهر قزوین (ماخذ- نگارنده)

امتیاز نهایی	جزء معیار	معیار	معیارهای
2/39	2/16	خوانایی	مولفه‌های بصری - زیبایی شناسی
	2/75	پیوستگی	
	1/68	پویایی و پیوستگی	
2/98	2/98	جلوه بصری محیط	مولفه‌های زیست محیطی
	3/13	آسایش اقلیمی	
	2/76	آلودگی هوا	
2/27	1/87	آلودگی صوتی	مولفه‌های زیست محیطی
	1/34	سرانه فضای سبز	

با توجه به پرسشنامه توزیع گردیده و نیز تحلیل آن همان‌طور که مشاهده می‌شود میزان تاثیرگذاری در مولفه‌های بصری - زیبایی شناسی و زیست محیطی در نزدیکی یکدیگر قرار دارد. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که ساماندهی و احیاء باغات شهری در سیما و منظر شهری در حد نزدیک به متوسط تاثیر گذار می‌باشد.

۳-۷- بررسی وضعیت نقش باغات سنتی شهر قزوین در معیارهای سازنده آن

برای به دست آوردن نقش باغات سنتی شهر قزوین در هر یک از معیارهای سازنده آن در سطوح مختلف مدل تجربی سنجش کیفیت از آزمون T تک نمونه‌ای در هر معیار استفاده شده است. امرایی در سال ۱۳۹۳ در پژوهش خود با عنوان تجلی باغ ایرانی در هنرهای سنتی نیز از این روش استفاده و نتیجه ای که گرفت این بود

در مورد جزء معیارهای معیار ساماندهی سیما و منظر باغات در شهر، کمترین میزان رضایت‌مندی از مولفه‌های کالبدی و بیشترین سطح تاثیرگذاری از مولفه‌های اجتماعی می‌باشد. در خصوص جزء معیارهای معیار توسعه پایدار شهری، کمترین میزان تاثیرگذاری در ابعاد بصری و زیبایی شناسی محیط شهری و بیشترین میزان تاثیرگذاری در ابعاد زیست محیطی با سطح متوسط دیده می‌شود. در ادامه به بررسی جزء معیارهای هر معیار به طور مجزا می‌پردازیم.

۸- یافته‌های تحقیق

به منظور همبستگی بین معیارها و جزء معیارهای سازنده سیما و منظر باغات سنتی به منظور پیدا کردن وجود رابطه بین معیارها و جزء معیارها از ضریب همبستگی پیرسون استفاده می‌شود. نلسون نیز در سال ۲۰۱۸ در پژوهش خود با عنوان بخش سیمای شهری باغات و افزایش سفر در شهر وین با استفاده از همبستگی پیرسون به این نتیجه رسید که سیمای شهر با توجه به معیارهای سازنده سیما و منظر به صورت عوامل مشخصی قابل شناسایی است. و فرهنگ به تنهایی تاثیر کمی بر انگیزه سفر مجدد به مکان دارد، اما در صورتی که بتواند چیزی را با افراد به اشتراک بگذارد، میتواند تاثیر متوسطی در انگیزه سفر دوباره آنان به مکان ایجاد کند. همچنین ترکیب خرده معیارهای دارای پتانسیل و اعتبار مثبت موجود در شهر با حرکتی فرهنگی میتواند بر غنای باغات و در نتیجه غنای سیمای شهر کمک کند. به همین سبب در این پژوهش سطح معناداری رابطه بین متغیرها، که در این جا معیارهای سنجش نقش ساماندهی باغات سنتی شهر قزوین در سیما و منظر و توسعه پایدار شهری هستند، مورد محاسبه قرار می‌گیرد. بر اساس عدد به دست آمده برای سطح معناداری می‌توان بیان کرد که بین دو معیار رابطه معناداری وجود دارد یا خیر. در روش پیرسون در صورتی که ضریب معناداری به دست آمده بیش از ۰/۰۵ باشد، می‌توان گفت بین دو متغیر رابطه معناداری وجود ندارد. در صورتی که این ضریب بین ۰/۰۱ تا ۰/۰۵ باشد، می‌توان برای دو متغیر ضریب همبستگی تعریف کرد. ضریب همبستگی به دست آمده در این بازه با احتمال

۹۵٪ صحیح خواهد بود. در صورتی که ضریب معناداری رابطه بین دو متغیر کمتر از ۰/۰۱ باشد، میزان ضریب همبستگی بین آن‌ها با احتمال ۹۹٪ صحیح است. در روش پیرسون اگر ضریب همبستگی به دست آمده مثبت باشد رابطه بین دو مولفه مستقیم و اگر منفی باشد، رابطه بین دو مولفه معکوس است. در جداولی که پی خواهد آمد، مقدار سطوح معناداری و ضریب‌های همبستگی بین متغیرها نشان داده می‌شود. بدیهی است که هر معیار با خودش ضریب همبستگی ۱ خواهد داشت. همچنین اعدادی که همراه با * آمده‌اند ضریب همبستگی بین دو متغیر مربوطه، در سطح ۰/۰۵ (۹۵٪ اطمینان) معنادار است؛ و در صورتی که عدد همراه با ** بیان شده باشد، ضریب همبستگی در سطح ۰/۰۱ (۹۹٪ اطمینان) معنادار است. در این پژوهش به منظور پیدا کردن ضریب همبستگی بین معیارها و جزء معیارهای ساماندهی باغات سنتی شهر قزوین، رابطه‌ی بین آنها در دو سطح بیان می‌شود و جزء معیارهای معیار سیما و منظر شهری باهم و جزء معیارهای معیار توسعه پایدار شهری باهمدیگر سنجیده می‌شود.

۸-۱- همبستگی بین معیارهای ساماندهی باغات

سنتی شهر قزوین

ساماندهی باغات سنتی شهر قزوین متشکل از جزء معیارهای توسعه پایدار شهری و سیما و منظر شهری همسایگان است. جدول ذیل روابط بین این متغیرها را با یکدیگر نشان می‌دهد.

جدول ۶- همبستگی بین جزء معیارها (ماخذ- نگارنده)

		توسعه پایدار	سیما و منظر
توسعه پایدار	Pearson Correlation (ضریب همبستگی)	۱	۰/۰۵۲
	Sig. (2-tailed) (سطح معناداری)		۰/۰۰۸
	N(تعداد مشاهدات)	۳۷۶	۳۷۶

	معناداری)			
	N(تعداد مشاهدات)	۳۷۶	۳۷۶	۳۷۶
ابعاد اجتماعی	Pearson Correlation (ضریب همبستگی)	-۰/۰۲۹	/۰۳۷ ۰	۱
	Sig. (2- tailed) (سطح معناداری)	۰/۵۷۹	/۴۷۹ ۰	
	N(تعداد مشاهدات)	۳۷۶	۳۷۶	۳۷۶

سیما و منظر	Pearson Correlation (ضریب همبستگی)	۰/۰۵۲	۱
	Sig. (2-tailed) (سطح معناداری)	۰/۰۰۸	
	N(تعداد مشاهدات)	۳۷۶	۳۷۶

از جدول فوق می‌توان به این نتایج رسید که بین متغیر سیما و منظر شهری و توسعه پایدار شهری در جهت ساماندهی باغات سنتی شهر قزوین ضریب همبستگی ۰/۰۵۲ با سطح معناداری ۰/۰۰۸ وجود دارد. بدین معنا که دو متغیر مذکور همبستگی مستقیم با سطح اطمینان ۰/۹۹ دارند.

۸-۲- همبستگی بین جزء معیارهای توسعه پایدار شهر در ساماندهی باغات سنتی شهر قزوین

معیار توسعه پایدار شهر، از جزء معیارهای در مولفه‌های اجتماعی، اقتصادی، کالبدی شهر تشکیل شده است. مقادیر مربوط به ضرایب همبستگی و سطوح معناداری بین این جزء معیارها در جدول ذیل نشان داده شده است.

جدول ۷- همبستگی بین جزء معیارهای توسعه پایدار شهری (ماخذ- نگارنده)

		ابعاد کالبدی	ابعاد اقتصادی	ابعاد اجتماعی
ابعاد کالبدی	Pearson Correlation (ضریب همبستگی)	۱	/۱۳۵ ۰	-۰/۰۲۹
	Sig. (2- tailed) (سطح معناداری)		/۰۰۹ ۰	۰/۵۷۹
	N(تعداد مشاهدات)	۳۷۶	۳۷۶	۳۷۶
ابعاد اقتصادی	Pearson Correlation (ضریب همبستگی)	**۰/۱۳۵	۱	۰/۰۳۷
	Sig. (2- tailed) (سطح)	۰/۰۰۹		۰/۴۷۹

نگاهی به جدول فوق نشان می‌دهد-

- بین متغیرهای کالبدی و اقتصادی ضریب همبستگی ۰/۱۳۵ با سطح معنی داری ۰/۰۰۹ وجود دارد. بدین معنا که دو متغیر مذکور همبستگی مستقیم با سطح اطمینان ۰/۹۹ دارند.

- بین متغیرهای کالبدی و اجتماعی ضریب همبستگی ۰/۰۲۹- با سطح معنی داری ۰/۵۷۹ وجود دارد. بدین معنا که دو متغیر مذکور همبستگی مستقیم ندارند.

- بین متغیرهای اقتصادی و اجتماعی ضریب همبستگی ۰/۰۳۷ با سطح معنی داری ۰/۰۰۶ وجود دارد. بدین معنا که دو متغیر مذکور همبستگی مستقیم با سطح اطمینان ۰/۹۹ دارند.

- بین متغیرهای اجتماعی و اقتصادی ضریب همبستگی ۰/۰۶۱ با سطح معنی داری ۰/۰۰۸ وجود دارد. بدین معنا که دو متغیر مذکور همبستگی معکوس با سطح اطمینان ۰/۹۹ دارند.

۸-۳- همبستگی بین جزء معیارهای سیما و منظر شهر در ساماندهی باغات سنتی شهر قزوین

معیار سیما و منظر شهر از جزء معیارهایی در مولفه‌های زیبایی شناسی و بصری و زیست محیطی شهر تشکیل شده است. مقادیر مربوط به ضرایب همبستگی و سطوح معناداری بین این جزء معیارها در جدول ذیل نشان داده شده است.

جدول ۸- همبستگی بین جزء معیارهای سیما و منظر شهری (ماخذ- نگارنده)

		ابعاد زیبایی شناسی	ابعاد زیست محیطی
زیبایی شناسی	Pearson Correlati on (ضریب همبستگی)	۱	-۰/۰۵۲
	Sig. (2- tailed) (سطح معناداری)		۰/۳۱۸
	N(تعداد مشاهدات)	۳۷۶	۳۷۶
زیست محیطی	Pearson Correlati on (ضریب همبستگی)	-۰/۰۵۲	۱
	Sig. (2- tailed) (سطح معناداری)	۰/۳۱۸	
	N(تعداد مشاهدات)	۳۷۶	۳۷۶

از جدول فوق می‌توان به این نتایج رسید که بین متغیر بصری - زیبایی شناسی و زیست محیطی در جهت ساماندهی باغات سنتی شهر قزوین ضریب همبستگی $-۰/۰۵۲$ با سطح معناداری $۰/۰۰۸$ وجود دارد. بدین معنا که دو متغیر مذکور همبستگی ندارند.

۹- نتیجه تحقیق

نتیجه نهایی ارزیابی معیارها و زیرمعیارهای نقش ساماندهی باغات سنتی در توسعه پایدار و سیما و منظر محیط شهری در شهر قزوین در قالب دو سطح یا معیار اصلی توسعه پایدار شهری و سیما و منظر محیط شهر و جزء معیارهای سازنده آن ارائه شد. کلیه یافته‌های تحقیق حاصل از تجزیه و تحلیل‌های آماری مورد بررسی قرار گرفت. با توجه به مطالب ذکر شده، نتایج حاصل از روش تحلیل عاملی اکتشافی در جهت تایید

مدل تجربی مورد استفاده جهت سنجش نقش ساماندهی باغات سنتی در توسعه پایدار و سیما و منظر محیط شهری در محدوده‌های مطالعاتی بود. همچنین نتایج به دست آمده از روش مختلف تحلیل قابلیت اطمینان نیز موید سطح قابل قبولی از صحت و روایی سوالات پرسش‌نامه بود. به طور کلی براساس نتایج به دست آمده از امتیازات و آزمون‌های صورت گرفته بر روی داده‌ها، میزان تاثیرگذاری ساماندهی و احیاء باغات سنتی شهر قزوین بر مولفه‌های سازنده آن نظیر توسعه پایدار و سیما و منظر شهری در سطح متوسطی قرار دارد و با توجه به نمودار امتیازات معیارها و جزء معیارها می‌توان به این مهم رسید که میانگین میزان تاثیرگذاری مولفه‌های توسعه پایدار شهری بیشتر از مولفه‌های سیما و منظر محیط شهری در منظر ذهنی شهروندان می‌باشد.

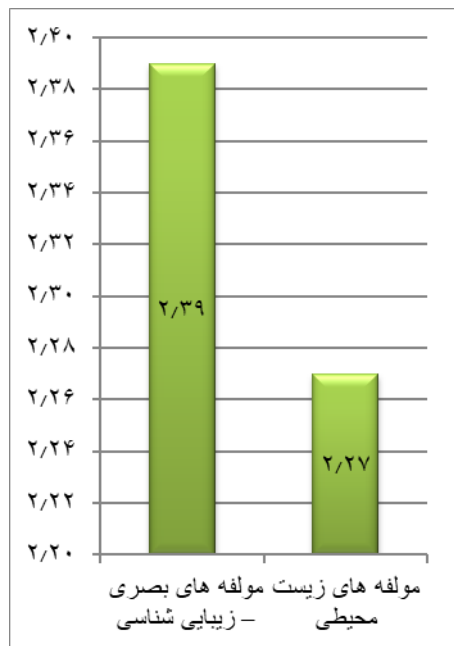
در میان جزء معیارهای سازنده مدل نظری کمترین میزان رضایت‌مندی از مولفه‌های کالبدی و بیشترین سطح تاثیرگذاری از مولفه‌های اجتماعی می‌باشد. در خصوص جزء معیارهای معیار توسعه پایدار شهری، کمترین میزان تاثیرگذاری در ابعاد بصری و زیبایی-شناسی محیط شهری و بیشترین میزان تاثیرگذاری در ابعاد زیست محیطی با سطح متوسط دیده می‌شود. در ادامه نیز همبستگی بین معیارها و زیرمعیارهای دخیل در فرایند ارزیابی نقش ساماندهی باغات سنتی شهر قزوین در راستای توسعه پایدار و سیما و منظر شهری نیز مورد بررسی قرار گرفت و نتایج نشان داد که بین مولفه‌های کالبدی و اجتماعی و اقتصادی و کالبدی در بحث توسعه پایدار شهری همبستگی وجود دارد ولی بین مولفه‌های بصری - زیبایی شناسی و زیست محیطی همبستگی دیده نمی‌شود.

با توجه به مطالعات و تحلیل‌های صورت گرفته به طور کلی می‌توان به این مهم رسید که ساماندهی و احیاء باغات سنتی شهر قزوین می‌تواند در سطح متوسط یا به عبارت بهتر در راستای تجزیه و تحلیل‌های آماری صورت گرفته امتیاز نزدیک به ۳ را به خود اختصاص داده است. اما می‌توان به برنامه‌ریزی و ایجاد اعتماد در بین شهروندان به افزایش این میزان نیز کمک نمود.

بر اساس یافته‌های پژوهش در سطح اول و در واقع در مقایسه بین تاثیرات باغات سنتی بر توسعه پایدار شهری

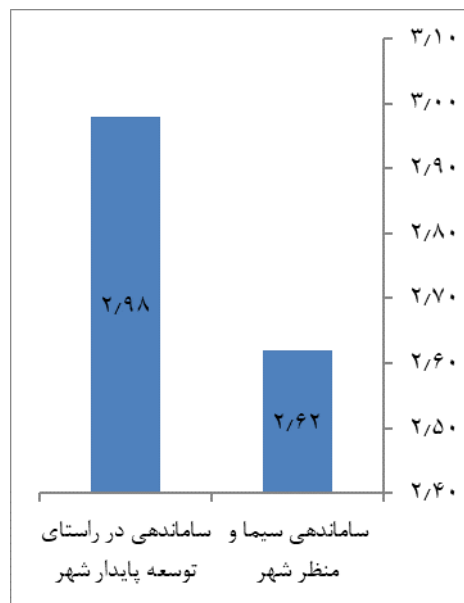

بررسی وضعیت جزء معیارها در سطح دوم بین مولفه‌های سیما و منظر گویای تاثیر بیشتر باغات سنتی بر مولفه‌های بصری و زیبایی شناسی در درجه اول و سپس مولفه‌های زیست محیطی است.

نمودار ۴- رتبه‌بندی و مقایسه ساماندهی باغات سنتی شهر قزوین بر مولفه‌های سیما و منظر (ماخذ- نگارنده)

و تاثیر آن بر سیما و منظر شهری، با توجه به نمودار زیر امتیاز بیشتر به توسعه پایدار اختصاص دارد. و که میانگین میزان تاثیرگذاری مولفه‌های توسعه پایدار شهری بیشتر از مولفه‌های سیما و منظر محیط شهری در منظر ذهنی شهروندان می‌باشد.

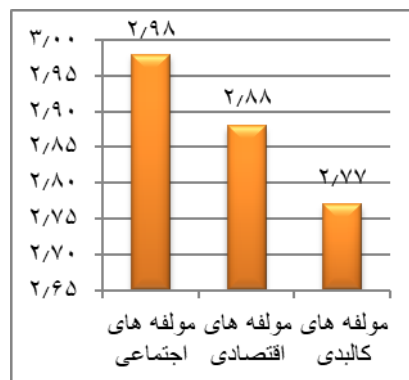

نمودار ۲-رتبه‌بندی و مقایسه ساماندهی باغات سنتی شهر قزوین در دو سطح اصلی مدل مطالعاتی (ماخذ- نگارنده)

۹-۱- پاسخ به سوالات پژوهش

سوال اول - آیا ساماندهی و احیای باغات سنتی می‌تواند در ارتقاء کیفیت سیما و منظر شهری و همچنین حفظ محیط زیست در شهر قزوین نقش داشته باشد؟
با توجه به بررسی صورت گرفته، نقش باغات بر کیفیت سیما و منظر شهری بیش از میانگین (عدد ۲/۵) است. به همین سبب، ساماندهی و احیای باغات سنتی می‌تواند در ارتقاء کیفیت سیما و منظر شهری نقش مهم و اساسی داشته باشد.

بررسی وضعیت جزء معیارها در سطح دوم بین مولفه‌های توسعه پایدار گویای تاثیر بیشتر باغات سنتی بر مولفه‌های اجتماعی در درجه اول و سپس اقتصادی و بعد کالبدی از نظر مردم و مسئولان است.

نمودار ۳- رتبه‌بندی و مقایسه ساماندهی باغات سنتی شهر قزوین بر مولفه های توسعه پایدار (ماخذ- نگارنده)

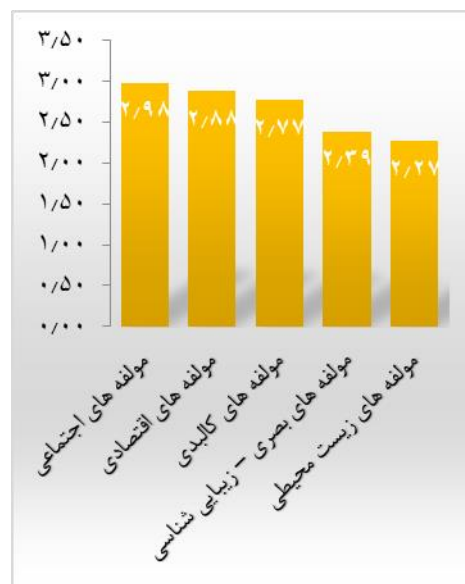
مولفه‌ها بیشتر بود و بیشترین تاثیر باغات سنتی بر مولفه‌های اجتماعی تشخیص داده شده بود. در واقع این فرضیه اثبات گردید.

۹-۳- ارائه راهکار و پیشنهادات

باغات سنتی قزوین، در سه جهت شرق، جنوب و غرب این شهر گسترده شده اند که در گذشته‌ای نه چندان دور، مساحتی بیش از ۳۰۰۰ هکتار را شامل می‌شده است. حدود ۸۰۰ تا ۱۰۰۰ هکتار از این باغات طی سال-های ۱۳۳۵ تا ۱۳۶۵ رها شده یا به خانه‌های مسکونی و کاربری‌های غیر باغی تبدیل و به کلی تخریب شده است. باغ‌های مورد نظر، به روش سنتی ایجاد و نگهداری شده‌اند و می‌شوند. از جمله ویژگی‌های آن، کاشت مختلط، آبیاری غرقابی، مدیریت اداره و آبیاری بسیار پیچیده و کارآمد با سابقه ۱۰۰۰ ساله می‌باشد. عوامل متعددی موجب تخریب جدی این باغ‌ها شده است که از جمله، عبور مسیر لوله گاز از اراضی باغستان-ها، عبور مسیرهای ورودی اصلی شهر قزوین از زمین-های باغی، ایجاد شهرک‌های صنعتی و کارخانه‌های متعدد در حاشیه باغات، ساخت و سازهای بی رویه به ویژه در حاشیه جاده‌های دسترسی نام برد.

حال در ادامه به استفاده از روش دلفی که DONIS در سال ۲۰۱۲ در طرح باغسازی لوکزامبورگ که در ذیل توضیح آن آمده است، به اولویت‌بندی راهکارها و برنامه-های کلان می‌پردازیم:

روش دلفی و خرد جمعی: از آنجا که همیشه دو ذهن بهتر از یک ذهن کار می‌کند باید دیدگاه دیگران به ویژه افراد خبره و کارشناس را نسبت به آینده جویا شویم. مدیران شرکت‌ها و مقام‌های دولتی برای درک بهتر رویدادهای ممکن آینده و اتخاذ تصمیم‌های درست، به طور مستمر از مشاوره بهره می‌جویند. اطلاعات را می-توان از طریق گفت و گوی رو در رو، مصاحبه تلفنی و پرسشنامه جمع‌آوری کرد. روش "دلفی" یکی از روش-های نظر خواهی مورد علاقه‌ی آینده پژوهان است. در این روش با استفاده از دستورالعمل‌های ساختار یافته، پیش‌بینی‌های دقیق تری صورت گیرد. مهم‌ترین نکته در این فرایند، درک هدف‌های بکارگیری روش دلفی از طرف شرکت کنندگان است. چرا که در صورت عدم

نمودار ۵- رتبه‌بندی و مقایسه ساماندهی باغات سنتی شهر قزوین بر مولفه های سیما و منظر و توسعه پایدار (ماخذ- نگارنده)

سوال دوم- بین مولفه‌های توسعه پایدار و مولفه‌های کیفیت منظر در باغستان سنتی شهر قزوین ارتباط معناداری وجود دارد؟ همان طور که در جداول همبستگی بین مولفه‌های سیما و منظر و توسعه پایدار در نسبت با باغات سنتی شهر قزوین ملاحظه گردید، بین برخی از مولفه‌ها همبستگی مستقیم و برخی دیگر همبستگی معکوس وجود دارد و در نهایت بعضی از متغیرها نیز را از یکدیگر مستقل هستند. در نتیجه بین مولفه‌های توسعه پایدار و مولفه های کیفیت منظر در باغستان سنتی شهر قزوین ارتباط معناداری وجود دارد.

۹-۲- آزمون فرضیات

فرضیه اول- به نظر می‌رسد احیاء باغات سنتی در ارتقاء کیفیت سیما و منظر شهری به شکل مطلوب نقش دارد. در پاسخ به سوال یک در واقع این فرضیه بررسی شد، نتایج بدست آمده نشان داد که نقش باغات بر کیفیت سیما و منظر شهری بسیار مهم و اساسی برآورد شده است.

فرضیه دوم - به نظر می‌رسد احیاء باغات سنتی در ارتقاء کیفیت سیما و منظر شهری به شکل مطلوب نقش دارد.

با توجه به انتظاری که وجود داشت از نظر مردم نقش احیای باغات سنتی بر مولفه زیست محیطی از سایر

با توجه به نتیجه‌گیری انجام شده پیشنهادات و اولویت-هایی در جهت حفظ باغات و همچنین توسعه پایدار و منظر شهری به شرح زیر ارائه می‌گردد.

جلوگیری از تخریب باغستان با رویکردهایی مبتنی بر -

- ✓ هویت سنتی و تاریخی شهر قزوین
- ✓ فواید زیست محیطی و اکولوژی
- ✓ فواید اقتصادی
- ✓ فواید اجتماعی - فرهنگی، تفریحی
- ✓ پیوند ارگانیک بین باغ و شهر
- ✓ بهره‌وری باغات و تا حد امکان عدم تغییر کاربری آن
- ✓ افزایش سرانه فضای سبز شهر قزوین
- ✓ افزایش امنیت حریق و تعرض
- ✓ ساماندهی سیستم آبیاری و منابع آب موجود
- ✓ ساماندهی شبکه دسترسی باغی (محدود)

۹-۴- برنامه‌های کلان به ترتیب اولویت

اولویت اول-

- پیشنهاد برای تامین منابع آب
- اصلاح شیوه آبرسانی و آبیاری موجود
- طرح پیشنهادی شبکه آبیاری بهینه (روش‌های مدرن -قطره‌ای و ...)
- طرح دسترسی ها (شهرسازی- شبکه دسترسی باغی)
- تدوین و ارائه ضوابط و مقررات جهت حفظ باغستان‌ها (ساخت و ساز، حفظ درختان و ...)

اولویت دوم-

- نحوه احیا و نگهداری باغ‌ها (برنامه اجرایی)
- پیشنهاد نحوه مدیریت و اداره باغداری و باغبانی بر بنیان مدیریت سنتی

اولویت سوم-

- پیشنهاد کاربری‌های لازم و مطالعه شده

اولویت چهارم-

- تعیین و طراحی محدوده ای برای اتصال شهر به باغها (فضای میانگیر)

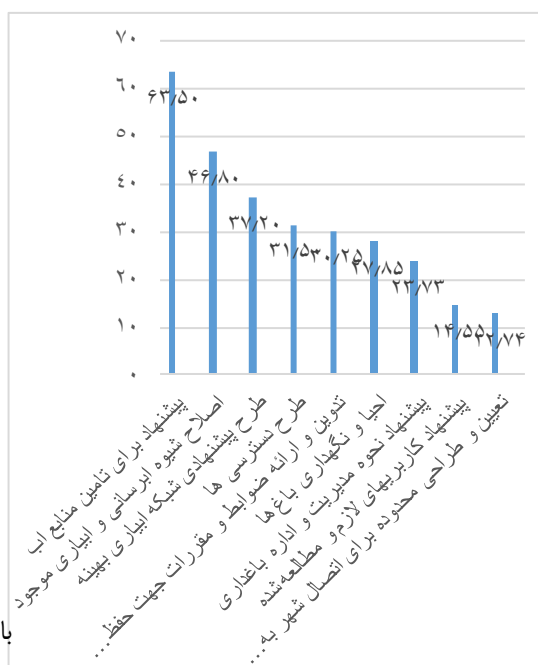
درک صحیح، با پاسخ‌هایی نا مرتبط از سوی شرکت-کنندگان مواجه خواهیم بود. فرآیند دلفی زمانی متوقف می‌شود که توافق گروهی در بین خبرگان پاسخ دهنده حاصل شده باشد و یا آنکه تبادل اطلاعات به قدر کافی صورت پذیرفته باشد.

نمودار ۶-مراحل روش دلفی (donis-2012)

خروجی‌های روش دلفی: خروجی‌های روش دلفی

چیزی جز یک نظریه نیست. این نظریه به همان اندازه از اعتبار برخوردار است که نظرات افراد شرکت‌کننده معتبر می‌باشد. دیدگاه‌ها و نظرات شرکت‌کنندگان بر اساس روابط آماری و نه بر اساس آراء اکثریت و اقلیت خلاصه می‌شود. بنا بر آنچه در روش دلفی در حاضر صورت گرفته است، اولویت برنامه‌های کلان به شرح ذیل می‌باشد.

نمودار ۷- خروجی روش دلفی (ماخذ- نگارنده)

۱۰- تشکر و قدردانی-

از کلیه دانشجویان و اساتید محترمی که در گردآوری اطلاعات، نگارندگان را یاری نمودند، سپاسگزاری می‌نمایم.

۱۱- پی‌نوشت

1-T
2-Delphi

۱۲- منابع فارسی و لاتین

- آقایی، مریم، (۱۳۹۷)، برنامه‌ریزی باغستان سنتی شهر، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، گروه شهرسازی، دانشگاه یزد. <https://yazd.ac.ir/schools/art/groups/urban>
- ابراهیمی دینانی، غلامحسین، (۱۳۹۷)، جایگاه فلسفه اسلامی در برابر فلسفه مغرب زمین، دفتر نشر فرهنگ اسلامی.
- انصاری، مجتبی (۱۳۹۶)، ارزشهای باغ ایرانی (صفوی- اصفهان)، دکتری، رشته معماری، دانشگاه تهران، دانشکده هنرهای زیبا.
- اهری، زهرا، (۱۳۹۵)، مکتب اصفهان در شهرسازی - دستور زبان طراحی شالوده شهری، تهران - فرهنگستان هنر <https://www.gisoom.com/book/1401224/%DA%A9%D8%AA%D8%A7%D8%A8-%D9%85%DA%A9%D8%AA%D8%A8-%D8%A7%D8%B5%D9%81%D9%87%D8%A7%D9%86-%D8%AF%D8%B1-%D8%B4%D9%87%D8%B1%D8%B3%D8%A7%D8%B2%DB%8C-%D8%AF%D8%B3%D8%AA%D9%88%D8%B1-%D8%B2%D8%A8%D8%A7%D9%86-%D8%B7%D8%B1%D8%A7%D8%AD%D8%B4%D8%A7%D9%84%D9%88%D8%AF%D9%87-%D8%B4%D9%87%D8%B1%DB%8C/>
- اهری، زهرا (۱۳۹۷)، ژرف ساختهای طراحی شهری-مبانی شهرسازی مکتب اصفهان از مجموعه مقالات گردهمایی مکتب اصفهان، فرهنگستان هنر.
- داوران، محمود (۱۳۹۷)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد قزوین.

- تاورنیه، ژان باتیست (۱۳۳۶) سفرنامه تاورنیه، ترجمه ابوتراب نوری. با تجدیدنظر کلی و تصحیح حمید شیرانی. اصفهان- کتابخانه سنایی و کتابفروشی تایید اصافهان. <http://www.lib.ir/book/82193091/%D8%B3%D9%81%D8%B1%D9%86%D8%A7%D9%85%D9%87-%D8%AA%D8%A7%D9%88%D8%B1%D9%86%D9%8A%D9%87/>
- اوستروفسکی، واتسلاف، (۲۰۰۶)، شهرسازی معاصر- نخستین سرچشمه‌ها تا منشور آن، ترجمه-لادن اعتضادی، نشر دانشگاهی، تهران. <https://www.adinehbook.com/gp/prod/9640106461uct/>
- بنه ولو، لئوناردو، (۱۳۸۶) چاپ ششم، تاریخ معماری مدرن، ترجمه سیروس باور، نشر دانشگاهی، تهران. <https://telketab.com/book/%D8%AA%D8%A7%D8%B1%DB%8C%D8%AE-%D9%85%D8%B9%D9%85%D8%A7%D8%B1%DB%8C-%D9%85%D8%AF%D8%B1%D9%86/>
- حبیبی، محسن، (۱۳۸۷)، مکتب اصفهان در شهرسازی، نشریه هنرهای زیبا، دوره سوم، دانشگاه تهران. https://journals.ut.ac.ir/article_13680.html
- حبیبی، محسن، (۱۳۸۷)، گذر از سرزمین خیال به سرزمین خرد، از مجموعه مقالات گردهمایی مکتب اصفهان، فرهنگستان هنر.
- حمزه نژاد، مهدی، (۱۳۹۷) تاثیر حکمت معنوی قرن یازده اصفهان در معماری و شهرسازی طبیعت‌گرای آن، از مجموعه مقالات گردهمایی مکتب اصفهان، فرهنگستان هنر.
- مشاوران ارپه (۱۳۹۴)، طرح جامع شهر قزوین
- Carmona, M. (۲۰۱۸). *Public Places – Urban Spaces*, (Gharaei & Partners, Trans.). Tehran- Tehran Art
- University Press, 1. <https://www.gisoom.com/book/11192386/%DA%A9%D8%AA%D8%A7%D8%A8-%D9%85%DA%A9%D8%A7%D9%86-%D9%87%D8%A7%DB%8C-%D8%B9%D9%85%D9%88%D9%85%DB%8C->

- Goodey, B. (۲۰۰۹). *Two Gentlemen in Verona- The Qualities of Urban Design*, Strewise [https://www.scirp.org/\(S\(lz5mqp453e dsnp55rrgict55\)\)/reference/references_papers.aspx?referenceid=1662453](https://www.scirp.org/(S(lz5mqp453e dsnp55rrgict55))/reference/references_papers.aspx?referenceid=1662453)
- Golkar, K. (2016). Quality of Vitality Concept in Urban Design, *Quarterly Journal – Research SOFFEH*, 16 (44), 66-74. <https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=81523>
- -Golkar, K. (2015). The Concept of Town Scape, *Abadi Quarterly*, 16 (53), 38 – 47.
- Jacobs, J., (2010). *The Death & Life of Great American Cities*, London Cape. https://press.ut.ac.ir/book_1743_%D9%85%D8%B1%DA%AF+%D9%88+%D8%B2%D9%86%D8%AF%DA%AF%DB%8C+%D8%B4%D9%87%D8%B1%D9%87%D8%A7%DB%8C+%D8%A8%D8%B2%D8%B1%DA%AF+%D8%A7%D9%85%D8%B1%DB%8C%DA%A9%D8%A7%DB%8C%DB%8C+2846.html
- Landry, Ch. (2000). Urban Vitality- A New Source of Urban Competitiveness, *Prince Claus Fund Journal*, Archis Issue ‘Urban Vitality Urban Heroes’. [https://www.scirp.org/\(S\(i43dyn45tee xjx455qlt3d2q\)\)/reference/ReferencesPapers.aspx?ReferenceID=1662466](https://www.scirp.org/(S(i43dyn45tee xjx455qlt3d2q))/reference/ReferencesPapers.aspx?ReferenceID=1662466)
- Lynch, K. (2004). *A Theory of Good City Form*, (S. H. Bahreini, Trans.). Tehran- Tehran University Publications, 3. https://press.ut.ac.ir/book_165.html
- Lynch, K. (2006). *City Image*, (M. Mozayyani, Trans.). Tehran- Tehran University Publications, 6. https://press.ut.ac.ir/book_1620.html
- Nelessen, A. C. (2016). *Visions for a New American Dream*, Chicago- APA Planner Press. [https://www.routledge.com/Visions-For-a-New-American-Dream-Process-Principles-and-an-](https://www.routledge.com/Visions-For-a-New-American-Dream-Process-Principles-and-an-%D9%81%D8%B6%D8%A7%D9%87%D8%A7%DB%8C-%D8%B4%D9%87%D8%B1%DB%8C-%D8%A7%D8%A8%D8%B9%D8%A7%D8%AF-%DA%AF%D9%88%D9%86%D8%A7%DA%AF%D9%88%D9%86-%D8%B7%D8%B1%D8%A7%D8%AD%DB%8C-%D8%B4%D9%87%D8%B1%DB%8C/)
- Coleman J. (۲۰۱۶). *Opportunities for Invasion in Urban Design Education*, Australian Planner.
- Cullen, G. (2013). *The Concise Townscape*, (M. Tabibian, Trans.). Tehran- Tehran University Publication. <https://www.gisoom.com/book/11235793/%DA%A9%D8%AA%D8%A7%D8%A8-%DA%AF%D8%B2%DB%8C%D8%AF%D9%87-%D9%85%D9%86%D8%B8%D8%B1-%D8%B4%D9%87%D8%B1%DB%8C/>
- Department of Planning and Development Tehran Beautification Organization, (2017). *Beautification & Town Scape*, Tehran- Peykareh Publication, 1.
- Dondis, Donis A. (۲۱-۲۰۱۲). *A Primer of Visual Literacy*. (M. Sepehr, Trans.). Soroush Publication, 1. <https://www.soroushpub.com/fa/product/view/682/%D9%85%D8%A8%D8%A7%D8%AF%DB%8C-%D8%B3%D9%88%D8%A7%D8%AF-%D8%A8%D8%B5%D8%B1%DB%8C/>
- Gehl, J. (۱۲-۲۰۱۴). *Public Spaces, Public Life*, Copenhagen- Danish Architectural Press. <https://placesjournal.org/assets/legacy/pdfs/public-spaces-public-life.pdf>

[%D9%86%D9%88%D8%B1%D9%B
E%D8%B1%D8%AF%D8%A7%D8
%B2%DB%8C-
%D9%85%DA%A9%D8%A7%D9%
86-%D9%87%D8%A7%DB%8C-
%D8%B4%D9%87%D8%B1%DB%
8C/](#)

[Ordinance/Nelessen/p/book/97818848
29000](#)

- Pakzad, J. & Souri, E. (2011). *Urban Areas Lighting Guide*, Tehran-Armanshahr Publication, 1. <https://www.gisoom.com/book/11333574/%DA%A9%D8%AA%D8%A7%D8%A8-%D8%B1%D8%A7%D9%87%D9%86%D9%85%D8%A7%DB%8C->

۱۳- چکیده تصویری

